

РАДОЈКО НИКОЛИЋ

**ЈЕЗИК ВУКА КАРАЦИЋА У „ОПИСАНИЈУ СРПСКИ
НАМАСТИРА“**

РАДОЈКО НИКОЛИЋ
УУ 32000 Чачак
Пигова 6

UDK 808.61 /:62 (497.11)

У спису „Почетак описанија српски намастира“ Вук Караџић је описао овчарско-кабларске манастире, и, осим њих, Савинац и Вујан. У овим остацима „једини чувара и стубова нашег закона“, он је, поред осталог, тражио старе књиге, натписе и потписе из којих би могло шта било засветлити „у тамој покривеној историји нашег народа“. У овом веома значајном културно-историјском описанију забележена је и чувена реченица, која је до дана данашњег важила као непрекидно опомињући прекор за све наше друштвене, политичке, културне и просветне посленике који недовољно знају или се стиде културно-историјских вредности домаћег очинског прага. Та опомена, коју је сневесељени Вук жалостивно и готово подвизујући изустео равно пре 172 лета, гласи: „А ми још не знамо, ни у својој кући шта имамо!“

Но, овај спис, настао 1820, а објављен у забавнику „Даница“ за 1826. годину, значајан је по Вуковом језику, о коме ће и бити речи

у овом раду. У маленом тексту, сталом на нешто више од једанаест страница, Вук ће исказати све богатство свог, и народног, говора.

Намера нам је да сагледамо каквим је језиком зборио реформатор из Тршића само док је описивао овчарско-кабларска светилишта, па је пажња усмерена на тзв. феноменолошки обухват, односно на посматрање и промишљање једино оног што је у поменутом спису „пред оком“. Али, из овог језичког огледа истовремено ће се у великој мери открити и тројака Вукова жеља: да искаже на каквом се месту манастири налазе, шта се зна о њиховом настанку и шта у њима има од старих рукописа.

I

Започнимо речничким благом. Већ сам наслов указује на постојање једног застарелог језичког слоја (описаније, намастир), а тих ће слојева у Вуковом говору, осим основног народног, бити још три. Византијско-грчки, црквенословенски и турски.

Кренимо од горске, сељачке речи и најпре обратимо пажњу на изразе *кажу* и *приповиједа се*, које је Вук често користио пошто је највећи део текста засновао на казивању и приповедању калуђера и попова. На право значење глагола *приповедати* указао је већ на самом почетку увода, у коме каже да је желео да опише шта се о појединим манастирима „зна, или приповиједа“. Дакле, за приповедање остаје само оно што се не зна, непоуздане претпоставке, у које се уплиће игра маште, а о ономе што је мање-више познато, о томе се *казује* и *вели*. Друкчије речено, за оно што је стварно или што се у ближој прошлости могло збити — *кажу*, а ако је реч о нечему даљем, непроверљивијем и мање вероватном — *приповиједа се*. Вук је, додуше недовољно изричито, читаоцу благовремено скренуо пажњу да различито степенује истинитост појединих казивања. *Кажу*: да је пре Хаџи-Атанасија у Никољу био архимандрит хаџи-Ђорђије; да су у пећини изнад Преображења живели посници; да је пре двадесетак година Ваведење обновио неки калуђер Вујовић из Трнаве; да многи бацају паре у извор Савинац, итд. А *приповиједа се* да је Јовање некад било као лавра; да је у неприступачној пећини Турчиновцу био збег за време Турака; да се из Сретења дуго бранило од Татара; да је некакав слуга светог Саве и његовог оца Симеуна зидао цркву чачанску; да је свети Сава чудотворном штаком из камена извео воду Савинац...

Разлика између употребе глагола *казати* и *приповедати* (се) најбоље се види из следећег примера: „... и *Кажу* да је (један старац од Бањалуке настањен у Преображењу — примедба РН) неколике зиме зимовао у некој стијени више манастира Трнаве и *приповиједа* како су га ђаволи ту гонили и били“. Сасвим је могуће да је старац из Босне проводио зиме у шупљој стени, али да су га у њој ђаволи терали и тукли, једино остаје у домену бајке и легенде.

Осим *кажу* и *приповиједа се*, Вук користи и изразе „казивали су ми“, „па ми казаше“, „до приповиједању“, „приповиједају“, „веле“, „говори се“. Све саме речи из усменог начина општења и сазнавања. Исказ *говори се* готово је, понекад, једнозначан са *приповиједа се*. „*Говори се*, да је овај намастир градио свети Саво и његов отац Симеун“ (мисли се на Ваведење).

*

Калуђерска обиталишта Вук назива као и народ и усмено песништво у његово доба: намастир. Под манастиром је подразумевао храм са пратећим грађевинама у којима живе монаси, док је сам храм називао црквом. Кад год описује изглед и величину појединог манастира, помиње цркву. За Никоље каже: „*Црквица* је мала и без кубета“. За Тројицу: „*Црква* је с кубетом“, а за Ваведење: „И овђе *црква* има кубе“, итд. Такође ће за манастирске зидове и двери рећи да су црквени („По *црквеном* зиду“, „На *црквеним* вратима“, „Више врата *црквени*“). Војвода Мутап је измолван „на цркви“ манастира Вујна. Да ли је богомоља црква или манастир, зависи живе ли у њој попови или калуђери. Зато ће Вук за тек изграђену цркву па Савинцу записати: „Оће ли Савинац бити *калуђерски намастир*, или само *поповска црква*, то се још не зна.“

Иначе, Вук саме манастире не именује народски, већ по староставном старокалендарском обичају: Преображеније, Благовештеније, Сретеније, Вазнесеније, Ваведеније. Још се није био осмелио да скраћивањем црквенословенског наставка *ије* мења традиционалне називе светиња и убрзава им развучен изговор. А остали манастири, који су за народ средњег, за њега су женског рода: Никоља, Јовања, Тројица. Свакако стога што се по религијском хришћанском уверењу сматрало да црква и манастири имају сестринску и мајчинску улогу.

Вук је обалу реке називао *бријегом*. Никоље, Јовање, Преображење и Благовештење налазе се „на лијевом *бријегу*“, а Ваведење „на десном *бријегу*“ Мораве, док је Савинац „на лијевом *бријегу* ри-

јекс Дичише“. Само ће једном поменути обалу, при чему ће мислити на најдужу дуљницу земље, ону која модификује воду. Према Ваведену „на самој *обали* Мораве“ стоје остаци неких старих зидина. Једном ће бријег имати значење у данашњем смислу — брег, брдашце. Више Благовештења „на *бријегу*“ имају некакве зидине.

Тако је Вук називао манастире и речне обале, а кад је хтео да именује неку особу с којом се први пут сусреће, употребљавао је израз *по имену*, док му је при помену географских појмова — на језику био исказ *зове се*. У Преображењу живи калуђер „*по имену* Исаије“, а у Благовештењу игуман „*по имену* Данило“. Поред Турчиновца је извор „*који се зове* света вода“, у Морави испод Благовештења — велики камен „*који се зове* Мосна стијена“, код Сретења је долина „*која се зове* мала Корона“, а изнад ње један затаванак „*зове се* велика Корона“. Итд. Није ли овакав начин именовања и називања особена и добро знана потреба сеоског човека да све сачим успостави први додир савлада давањем одређеног назива. То је оно народско кад се сусретне путник намерник, па се, да би се с њега скинула тајна „*туђег странца*“ и с њим опријатељило, упита: како ти је име или како се зовеш?

*

Видесмо да Вук обале одређује као десну и леву, а никада према странама света. Код њега нема ни југа ни севера, иако је био у најпогоднијој прилици да оба ова правца означе бар неколико пута пошто се сви овчарско-кабларски манастири налазе или на јужној или на северној страни Мораве, односно на северној падини Овчара а јужној Каблара. Такође ће и делове манастира одређивати по правцу лево—десно од улаза: „на *лијевој* страни“ женске цркве; „на *лијевој* страни од цркве“; „на цркви споља с *десне* стране“. Посебан је изузетак што је једном поменуо јужни правац рекавши да се манастир Вујан налази „у гори Вујну (с *јужне* стране)“. Овде већ није ни могао казати ни десно ни лево јер велика пространост планине не трпи такво уско положајно одређивање.

И остали положаји манастира нису означени правцима света, већ њиховим међусобним просторно-предеоним односом. Један познатији или већ претходно поменути манастир или земљописни појам служи као основни полазни оријентир према коме се одређује „где је што“. Тако је Јоване „*ниже* Никоље“, Преображење „*више* Никоље“, а Благовештење „*више* Прсображенија“. Положај осталих ма-

настира обележен је према планинама или текућим водама уз које се налазе. Тројица је „*накрај* Овчара... под самим вром“, Сретење „у једном долу *увр* Овчара *према* Турчиновцу“, Савинац „*близу* планине Рожња“, Вазнесење „*увр* једнога потока“, Ваведење — „од Чачка идући уз Мораву“. А све су овчарске тачке, посматране с кабларске стране, „с ону страну“ и „испријеко“ Мораве.

Као велики реалист, Вук је истински одмеравао збиљске раздаљине и односе предмета у свом видном пољу, али је и сва остала мерења сводио на самог човека, односно на себе као посматрача, чиме је и у практично-опажајном смислу потврдио Протагорину мисао да је човек заиста мера свих ствари. Удаљеност је мерио временом потребним да се до одређеног циља стигне људским ходом. Никоље је „*око три сата* од Чачка“, Јовање „*око по сата* ниже Никоље“, Преображење „*око по сата* више Никоље“, Благовештење „*око по сата* више Преображенија“. Како је и колико корака у пешачењу потрошио, тако је и исказивао дужину пређених растојања. Мање размаке одмеравао је стопама, педљима, прстима и аршинима. Од краја до краја преображењских певница је „*18 стопа*“; у Благовештењу је надгробна плоча владике кир-Софонија „*двije педи и два прста* широка, а *око два аршина и по дугачка*“. Тежину је процењивао теретом који човек може да понесе на плећкама — товаром („*товар* вина“, „*товар* жита“). У његово доба у Србији још није отпочело „отчовечавање“ мера, па се у народном говору није знало за метар, килограм и литар, већ једино за аршин, који је и сам био одмерен према човеку, јер му је основно значење: раздаљина од врхова ручних прстију до рамена. Вук ће и умрети, а неће никад изустити тзв. објективне, од човековог доживљаја одвојене, европске мерне инструменте.

*

Неке су Вукове речи имале друкчију улогу него данас, неким су стара значења избледела или померена, док су се извесне, због потпуне или делимичне застарелости, изобичајиле или, пак, усталиле у западној варијанти нашег језика. Посмотримо све те речи природном склопу говора.

Кад је говорио о ликовима светаца и еванђелиста, Вук се служио речима *образ* и *изобразити* (изобразити значи израдити, представити лик, изглед, „слику“). На манастирском печату у Никољу изрезани су *образи* светог Николе, Христа и Мајке Божије, а на еван-

ђељу су златом на пергаменту украшени образи четири еванђелиста. На једном су никољском еванђељу „изображена сва четири јеванђелиста“, а на корици другог је „у сриједи изображено ваведеније“. Израз *изображен* пристајао је само уз свсце, док је за лик војводе Лазара Мутапа на зиду манастира Вујна боље одговарала реч *измолван*.

Занимљиво је кад и како се Вук користи изразом *особито*, посебно стога што се он у нашем савременом саобраћајном говору готово потпуно изгубио. Овај прилог скоро увек има значење исказа *нарочито*. Око Тројице има воћа, „*особито* јабука“; камење је у зидовима Тројице, „*особито* изнутра“, врло лепо срезано; шаре на једном еванђељу у Никољу су прекрасне бојама „(*особито* плавом)“; на извор Савинац сваке недеље долази мноштво народа, „*особито* жена и ђевојака“. Но, реч *особито* је задобила смисао прилога *лично* у примеру кад се каже да је кнез Милош „*особито*“ поклопио Никољу воденицу на Каменици у Пријевору. У једном случају *особит* значи одвојен, засебан. У Ваведењу нема „*особите* проскомидије“.

Реч *зашто* имала је улогу узрочног везника *јер*, што се добро види из следећих примера. До Никоља се тешко може доћи „*зашто* се преко Мораве, или, управо рећи, преко камењака, само пјешнице иде“. Манастир Благовештење није сиромашнији од Никоља „*зашто* и он има нурију, и мало земље и стоке“. Говорено је да се Брусница премести на Савинац „*зашто* је Брусница врло у тјескоби и на незгодну мјесту за варош“.

Иза глагола у одрицању Вук је обичајио да уместо „искључног“ везника *осим* употреби предлог *до* у заједници са неким другим предлогом или везником, како би појачанијим „изузимањем“ постигао убедљивије казивање. Описујући околинду Никоља, рећи ће да се ништа не види „*до* пред собом Морава“ и да се с коњем не може манастиру друкчије прићи „*до* уз Мораву“. У Никољу нема „*до* само двојица“ калуђера, а у Преображењу „*до* само једна мала кућица“.

Уместо неодређене заменице неки, Вук је употребљавао заменицу *некакави*. Да ли је то чинио зато што је оно *некакав* на извештан начин одређеније у смислу што истовремено упућује и на каквоћу нечега непознатог, невиђеног, несигурног? „Баче *некакво*“ је запалило никољску цркву, изнад Јовања су зидине од „*некакве* куле“, а више Благовештења „*некакве* зидине“. Један старац из манастира Прображења провео је неколико зима „у *некаквој* стијени“ у Трнави, „*некакав* калуђер је поновио Ваведење, итд. А кад је хтео

да означи нешто што је разноврсно и различито, то је чинио заменицом *којекакав*. У Тројици је, у две велике књижевине, нашао „бесједе *којекаке*“; јеромонах Никифор је око Сретења сејао и „поврћа *којекака*“; Милан Обреновић је обновио Вујан уз помоћ „још *којекаки* титора“.

Прилично је речи које су данас унеколико измениле значења, или су оређале, или, пак, као онесавремене одгурнуте у језичку старину. То су: *рогаљ* (ћошак, шиљак), *потреба* (корист), *рђван* (равница), *кључ* (врутак, врело), *закон* (вера), *бјежан* (бегунци), *жеђа* (жеђ), *посник* (испосник), *пед* (педаљ), *постање* (постанак), *утећи* (побећи), *поновити* (обновити), *обладати* (овладати), *обијати* (крунити кукуруз), *испријека* (попрско, са стране), *изнајприје* (најпре, с почетка), *пониже* (мало ниже), *издрги* (поцепати) . . .

Неколико су речи из Вуковог говора ишчезле из источне, а усталиле се само у западној варијанти нашега језика: славенски, ужитак, точка, каков, таков, особито, сриједа (средина), а прилично их је које се у савременим речницима бележе као застареле. Такве су, на пример, *затаванак* (зараванак), *отачанство* (отаѢбина), *књижество* (књижевност), *Талијанска* (Италија), *чатити* (читати). Неколико их је, иако се у речницима не означавају застарелим, уистину древног звука: *Србљи*, *Србљак*, *благо* (новац), *труд* (напор), *појати* (певати), *негда* (некад), *ласно* (лако), *састраг* (позади), *прошавши* (прошли), *двери*. Такође су застаревању подлегле и речи са паразитским наставком: такођер и даклем.

*

Све до сада поменуте речи и изрази су из дубине народног сељачког језгра, од којих је тек покоја с нешто избледеле славеносербске боје. Али, у Вуковом говору је прилично позајмљеница из туђих језика и култура. Има их из црквене и рускословенске старине — оне махом означавају духовне и мислене појаве, а које ново језичко осећање још није имало снаге да смени: *опстојателство*, *описаније*, *писанија*, *удивљеније*, *насилије*, *посљедован*, *полезно*, *двери*. Ту су и речи из византијско-грчког богословља које се односе на називе манастирских просторија, књига и житеља: *ћелија*, *проскомидија*, *олтар*, *трпеза*, *литургија*, *нурија*, *триод*, *јеванђелије*, *минеј*, *псалтир*, *пергамент*, *јеромонах*, *ђакон*, *калуђер*, *игуман*, *архимандрит*, *поп*, *ктитор*. За њих, као за стручне изразе, Вук није могао наћи народне замене и оне су и до данас остале као благо нашег језика. Је-

дило ће за калуђера једном рећи *духовник*, а за попа *свештеник*. Ту је, затим, и доста турских назива, највише оних који означавају грађевине и њихове делове: диванана, конак, џамија, кат, кубе, пенџер, перваз, а онда оних које упућују на окрутно отоманско управљање: пашалук, арачлија, зулум, јењичар, читлук, беглук, берат. Другом турском владавином ове су се речи биле дубоко утиснуле у народни говор, па им није тражено надомештање домаћим изразима. Поменимо, најзад, и неколике речи из западноевропских, поглавито романских, језика: порта, штампа, романтически, молвати, с напоменом да израз „*романтически*“ код Вука искључиво значи живописан-леп, а везује се само за изглед предела.

*
* *
*

Цео текст Вук је написао јужним, и/јекавским наречјем, којим су говорили његови преци и он сам. Али је веома загонетно зашто је једино реч *човек* изговарао и писао екавицом! Шест пута је употребио ову реч, већином у „узречицама“ којима је исказивао неку претпоставку или могућност која би се, иначе, прикладно могла изрећи безличним изразом „рекло би се“. Ликови светог Николе, Христа и Богородице на никољском печату од бакра тако су грубо израђени „да би рекао *човек*, да је резано на дрвету“. Судаћи по црквеном зиду тројичком „рекао би *човек* да није давно зидано“. На обали Мораве поред Ваведења су остаци старих зидина „да би рекао *човек*, да је био мост преко Мораве“.

Сходно начелу да треба писати како се говори, Вук је тако дословно и поступао. А он је говорио чисто „ерцеговачки“, како су бседили сељаци западне Србије, потомци досељених херцеговачких катунара и бачијара. Зато му је и правопис „народни“. Нема нигде слова *х* (које ће у азбуку увести тек 1836), па читамо: наија, неотице, артија, Ристос, Ерцеговина, гра, рабро, иљада, њиов, дуовник, Аранђел Мијаило, спаија, итд. Само га је у страним, грчким, речима сачувао (у којима се, иначе, и чуо и изговарао): јеромонах, архимандрит, епархија.

Такође је доследно примењивао некњижевно „јужно“ јотовање (које се по селима од Мораве до Зете и Требишњице и данас чује), па казује и записује: ђе, овђе, онђе, негђе, нигђе, ђешто, ђекоји, какогођ; неђеља, ђеца, ђевојка, пошљетак, опушћео, ђели, саљена...

И још је неколико занимљивих гласовних одлика. У прилогу *много* Вук ће увек употребљавати глас *л*, па ће казивати „много бијели листа“, „много времена“, „на много мјеста“, „млоштво народа“. У неколико трпних придева, уместо очекиваног *и*, наставак је *т* (молват, назиђиват, писат). У калуђерским именима меша *џ* и *в*, па изговара: Никиџор, Неовит. Глас *м* замењивао је са *в* у речи тавница. *В* је редовно изостављано у упитно-односним заменицама у косим падежима: на *каку* мјесту, *којекака* поврћа, *каке* ћелије, *каки* натписа. За цркву чачанску рећи ће да је *чачачка*, јер је он овај придев изводио од именице Чачак, а не од Чачанин.

II

Већ се из досадашњег излагања осетило да поједине речи, макар с данашњег језичког осећања, саме за себе имају извесну литерарну снагу. Зато је, осим о чистом речничком благу, истовремено потребно говорити и о његовој стилистичко-естетичкој вредности, јер многе Вукове речи, нарочито ако су „уметнички“ уплетене међу своје сусетке, задобијају посебнију књижевну изражајност. Здружене у епитетске целине и реченичке обрте, оне, заједно с њима, изискују засебну пажњу.

С обзиром да је Вукова намера била да опише „и на *каку* мјесту“ се налазе манастири, очекивало се да ће то постизати сликовитим епитетима и описним предикатима. Он то и чини, али веома умерено и без икакве китњатости, јер му то као трезвеном проматрачу није ни било у намери. Зато су му описи сасвим реалистични свеједно да ли њима слика изглед места на којима су манастири, или саме манастирске храмове и књиге и слова у њима. Мало је трага од неког пренесеног, метафорског, дакле, и субјективног значења. Никоље је „у *неисказаној* врлети и тјескоби“, до њега се долази „*тијесним* и *страшним* путем“, околу њега су „*негђе голе*“ стене. Благовештење је „на *поузвишеном* затаванку и врло на *лијепу* и *отворену* мјесту“, Тројица на „*приличну*“, а Савинац на „*романтичком* мјесту“. Око прозора на Јовању стоји „*мајсторски изрезано* и *ишарано* камење“, у Преображењу је надгробна плоча „од *тврда* *бијела* *камена*“. Иначе, Јовање и Вознесење су *пусти*, што је значило да у њима нема ни калуђера, ни попа, ни ђака. За Сретење и Вујан рекао је да су *мали*. Један лист библије у Сретењу је *подеран*, штака светог Саве је *чудотворна*, код Вујна је гроб *знатнога* војводе Лазара Мутапа.

Естетско вредовање онога што је видео Вук ће чинити епитетима *леп* и *ружан*. Сретење је „на *лијепу* мјесту“, Јовање „на *лијепом* затаванку“, Тројица — „*лијеп* намастир“, у Благовештењу је надгробна плоча с „*лијепим* минејским словима“. Лепоту манастира исказивао је и описним предикатом. Благовештењска црква је *лепша* од осталих (осим јовањске), а чачанска од ваведењске. Пред Тројицом и Сретењем је „*лијеп*а вода за пиће“. Овде се смисао придева *леп* изједначава са значењем придева *добар*, као и у примеру „*лијеп*о парче земље“ које је кнез Милош поклонио Никољу. У ова случаја не мисли се ни на какву леполикост воде и земљишта, већ на њихову ваљаност, односно „доброст“ — питкост и плодност. Означена је и лепота писања слова и резања камена. Писмо је изрезано „доста *лијеп*о“, а камење „врло *лијеп*о“. Изузетнија допадљивост исказивана је, данас већ изобичајеним, епитетом *прекрасан*. Еванђеље у Никољу је са „до удивљенија *прекрасним*“ шарама и гранама, а црква Савинац је „*прекрасна*“. А оно што је лоше, неизгледно и нескладно, ружно је. Слова су „тако *ружна*“ да се не зна шта је, запис је с „*ружним*“ или „*поружним*“ словима, зид је „*ружан*“, а црква „*ружно*“ сазидана.

У вези с епитетским одређењима, занимљиво је да је Вук титулисао кнеза Милоша како је то чинио народ, а не како је било уобичајено у административним актима из нахијско-кнежинских канцеларија. Док је у чиновничко-управним документима Милош био сијатељство и високоблагородни, милостивиј, всемилостивејшиј и сијатсљејшиј књаз, за Вука је он *свијетли*, *честити*, *милостиви* кнез и господар од Србије. У то време, пет година по устанку, господар Милош још увек није ни народу ни Вуку показао свој прави самодржачки образ, па га они тако патријархално, снисходљиво и подворнички узвишавају.

Служећи се поређењима, Вуку није био циљ да остварује неке посебније књижевне слике, већ да што једноставније и јасније исказе оштрину својих запажања. Отуда му ни поређења нису богзна шта изворна и сликовита, али су изванредно одсечна и реалистична. За свеж изглед писма у еванђељу и камена у манастирском зиду рећи ће да су „*као јуче*“ настали. Једно еванђеље у Никољу је тако чисто и пово „*као да је јуче писано*“, а камење се око прозора на Јовању бели „*као да је јуче сјечено*“. Первази и писмо, све је једнако „*као да је штамп*а“ (Никоље). Велику сличност слова у појединим књигама означавао је изразима: „*као да је једна рука писала*“ и „*готово као да је једном руком писано*“. Лепо обрађено

зидно камење у Тројици срезано је „као од сира“, а савиначка црква „као гођ да је од сира“. И остала поређења су слична. Стари зид Прсображења је ружан „као да су прву цркву сами калуђери зидали“, а тврда и бела плоча за олтаром је „као од бјелутка“. По камењу у Дичини код Савинца понеке су рупе „као стопе човечије и различни други животиња“.

Иако му је то било од узгредног наума, Вук је, као добар писац, местимично постигао високе књижевне домете. Историја нашег народа је *тамом прекривена*, а манастири су *једини чувари и стубови нашег закона*. У Мораву се с диванане никољског копака „*може плунути*“. Човек равничар који се упути страшним путем ка Никољу „*мора често смрт погледати*“, а ако би посрнуо с путање, *не би му ни кост с кошћу до Мораве дошла*“. По приповедању, у Никољу се „*никад... није ватра гасила*“. Старац из Босне се скита по манастирима „*да спасе душу своју*“. Једна жена из збегу у Турчиновцу месила је хлеб кад су наишли Турци, *па потегне оним тијестом Турчина у очи, те га тако збуну и отисне низа стијене*“. У порти Тројице имају две велике куће, „*али су обатаљене, и готове пасти*“. Јеромонах Никифор је *окрчио* мало земље око Тројице, „*те под мотику сије мало кукуруза и поврћа којекака*“. Чачанска црква је неколико пута „*и турчена и крштена*“.

Наводећи шта је све нашао и видео у манастирима, Вук је био принуђен да извесне речи, изразе и реченичке обрте понавља више пута, што му је овде—онде у начин казивања унело незанимљиву једноликост. Тако му је најчешћа реч *има* (чак 33 пута), а затим *стоји* (21). *Има* око манастира зидина, извора, стена, нурија, воћа, стоке, а у њима: калуђера, ђакона, ђачади, јеванђеља, минеја, слова, потписа, надгробних плоча, итд. А *стоји* много штошта написано у манастирским књигама и изрезано у камену. Такође је врло честа временска одредница *сад* (16). Вук хоће, за разлику од оног што је некад било и постојало, да каже шта је сад (у тренутку његове посете) од тога остало. *Сад* у манастиру живи толико и толико калуђера и ђачади; *сад* се ту познају зидине; *сад* је кнез Милош поклонио Никољу воденицу; *сад* се на младу недељу људи умивају на Савијој води поред Турчиновца, итд. Ова понављања нису чињена из неких стилских разлога, већ су исход саме поновичне теме — манастир, па опет манастир. (Зна се да стил не зависи само од писца, него и од природе предмета о ком се пише).

III

Из целог „Описанија српски намастира“ промаља се доказ да је Вук Караџић поникао са сеоских утрина и трла. Сељаци су му у грло утиснули одсечну и јасну реч, једнаку са њиховим постојањем и пословањем, истоветну са биљем и животињама којим су и дању и ноћу били окружени. Зато тршићки реформатор збори као златоусти пастири и орачи и кад казује о ономе што је неписменим сточарима и земљоделима од искуства и ума далеко. Слова у еванђељима пореди с оним што је сељаку сваким даном на оку: са сошицама, рачвама и реповима домаће ситне стоке. Слово ч је „као сошица једнаки и округли рачава (ч'), а ћ је тако исто, само што су му рачве окренуте доле, и више рачава превучено мало (ч)“. Слова глагоље и рци (односно г и р) су „заковрчена репа“. Беспрекорно истесани каменови у манастирским зидовима срезани су као од сира“. У првој половини XIX века у ивицу стесан камен једино се могао поредити с кришком тврдог сира, јер ничему другом с чим је србијански сељак у то време долазио у додир није био сличан. Тако је Вук прстонародним језиком приближавао и чинио јаснијим своја запажања и најобичајнијем човеку из народа.

Кад данас проматрамо говор Вука Караџића којим је пре 172 године описао овчарско-кабларска светилишта, лако увиђамо да се он њиме, и кад је казивао о уже стручним областима, служио нимало се не удаљавајући од народног извора. Од страних речи припомагао се само онима које су од старина мање-више биле срасле са домаћим говорним ткивом, а нове је туђице избегавао да између себе и читалаца не би разастирао измаглицу неспоразумевања. Колико је Вуково говорење било блиско најпростијем пучком слушаоцу, најбоље се може видети ако га упоредимо са оним како је о истим манастирима готово у исто време (1828) говорио Јоаким Вујић у свом „Путешествију по Србији“. Као противник Вукове језичке реформе, Вујић је писао славеносербским, па му многи израз ни најразборитијем сељанину није био доступан. Јер, он је казивао: *предверије, сохраније, нешчастије, преношченије, обдржавати, уништожити, ополчити*. А ту су и речи: *измежду, прежде, немошчни, убо, јербо, весма, чрез, прочи, гругт...*

Вук ни за тренутак није губио из вида да је права матерња реч прави „хранитељ народа“. Зато је добро да се, по ко зна који пут, подсетимо на његово и забринуто и прекорно опомињање да ми још не знамо „*ли у својој кући шта имамо*“. А поред непроцењи-

вог културно-историјског и градитељско-уметничког блага у васцелој Србији, као и у духовничкој овчарско-кабларској сутјесци, имамо још увек свој жуборави горски језик, од кога се, на жалост, све више и све брже одмичемо у туђи, чак и онда када се *својим* људима, у *свом* дому, о *својим* истинама, у *своје* име, обраћамо. Велики Вук тако није чинио, већ нам је и овим малим текстом, насталим у сном давном кнез-милошевском добу, оставио голем наук и за садашњост и за будућност; да народу и о ономе што зна и о ономе што не зна зборимо речима које зна. Да му и о испознатим световима причамо познатим гласом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вук КараѢић, „Почетак описанија српски намастира“, („Даница“, Забавник за годину 1826, Беч).
2. Јоаким Вујић, „Путешествије по Србији“, Београд, СКЗ, 1901.

LA LANGUE DE VOUK KARADJITCH DANS »POCETAK OPISANIJA SRPSKI NAMASTIRA«

(Premier essai de description des monastères serbes)

Dans le présent article l'auteur analyse la langue de Vouk Karadjitch dans son écrit intitulé »Premier essai de description des monastères serbes«. L'objet principal de l'auteur a été de signaler les caractéristiques linguistiques, stylistiques et esthétiques de la manière dont Vouk parlait de l'histoire, de l'emplacement, de l'aspect et de l'importance des monastères situés dans les montagnes d'Ovtchar et de Kablar et des livres qu'il y avait trouvés. Tout en soulignant la richesse du vocabulaire nettement populaire, l'auteur du présent article a signalé aussi les mots empruntés au turc et au grec, ainsi que ceux de source slave, employés en russe et dans la langue de l'Église serbe. En outre, l'auteur a analysé les procédés du style de Vouk Karadjitch qui a souvent une haute valeur littéraire (épithètes, comparaisons, répétitions, descriptions pittoresques). Ce faisant, il a mis en relief la triple intention de Vouk: faire connaître les emplacements des monastères en question, les données relatives à leur fondation et les manuscrits anciens qui y sont conservés.

Radojko Nikolić